

Sel suvel möödus 70 aastat Jurjevi Kooliõpetajate Instituudi loomisest. Instituut töötas Tartus kolm aastat, andis siin ka oma esimese lennu ja evakueeris I maailmasõja ärevuses 1917. a. sügisel Lõuna-Ukrainasse Hersoni linna. Hersonis jätkas instituuti tegevust Jurjevi Kooliõpetajate Instituudi nime all kuni 1919. a. juulikuuni, millal reorganiseeriti Hersoni Pedagoogiliseks Instituudiks 4-aastase õppeajaga endise 3 asemel. 1920. a. alguses nimetati instituut ümber Hersoni Rahvahariduse Instituudiks ning kujunes sealse piirkonna kultuurikeskuseks. Praegu kannab õppeasutus Hersoni N. Krupskaja nimelise Pedagoogilise Instituudi nime. Jurjevi Kooliõpetajate Instituudi arhiiv ei ole säilinud.

1914.—1917. a. «Postimees-test» (enamik väljavõtteid, ka nimesed, on «Postimehe» Pärnu väljaandest) õnnestus leida paarkümmend teadet, mille alusel on võimalik saada küllaltki ülevaatlik pilt Jurjevi õppeasutuse ajaloost.

Et Baltimaadel ei olnud seni ühtegi kooliõpetajate instituuti, siis liikus mõtteid sellise õppeasutuse loomise vajalikkusest juba 19. saj. lõpul. Agaramaks instituudi loomise eeltööde tegijaks oli Liivimaa rahvahariduse departemangu juhataja A. Wiljew, kes 11. oktoobril 1912 tegi sellekohase ettepaneku Riia õppekonna valitsusele. Haridusministeeriumi eeskirjaga tunnistati instituut 1. juulist 1914 avatuks. Kooli direktoriks määrati Feodor Strahowitsh, kes oli pedagoogina töötanud 37 aastat, sellest 32 Volmari (Valmiera) seminaris. Tartu Linnavalikogu pakkus instituudile ehitusplatsi Puiestee ja Liiva tänava nurgal. Õppekonna valitsus leidis selle väikese ole-

said määravaks asjaolud, et Tartu on ülikoolilinn ja siin elamine odavam kui Riias või mõnes muus suuremas linnas. 13. augustil 1914 teatatakse «Postimehes», et instituudi sisseastujatelt võetakse palvekirju kuni 25. augustini ja palvekirjale peavad olema lisatud: sündimise ja ristimise tunnistus, hariduse tunnistus, poliitilise ustavuse tunnistus, tunnistus sõjaväeteenistuse täitmise üle ja 2 päevapilt, ka lühike elukirjeldus.

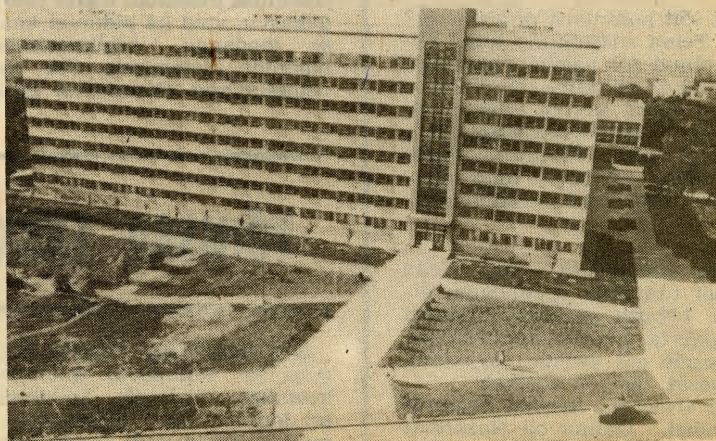
Sisseastumiseksamid algasid 1. septembril kell 9 hommikul venekeelse kirjatööga ja õigekirjutusega. Kirjandi teemaks oli: «Значение воспитания характера в жизни человека» («Iseloomu kasvatus tähtsus inimese elus»). Tulemused olid väga halvad. 32 eksamil ilmunust olid 14 noormeest eksami sooritanud enam-vähem rahuldavalt, kuna kõik ülejäänud 18 läbi kukkusid.

9. septembri 1914. a. «Postimees» teatab, et kooliõpetajate instituudi uutest õpilastest on ainult 3 eestlased: August Armolik Otepäält, Elmar Eisenschmidt (hiljem Einasto) ja Hans Männik Kehrast; lisaks 10 lätlast, kes enamasti Liivimaalt pärit. Niisiis ei täitnud vastloodud instituut kavandatud vastuvõtuplaani. Taotleti täiendavat vastuvõttu. 22. septembri «Postimehes» teatatakse, et «Haridusministri ettepanekul on Keisri Majesteet 13. sept. s. a. hääks arvanud luba anda käesoleval õppeaastal Jurjevi Kooliõpetajate Instituudi kasvandikkudeks veel neid vastu võtta, kes Kooliõpetajate-seminari on lõpetanud ja veel seaduse poolt määratud kahte aastat algkoolides kooliõpetajana ametis pole olnud.» 1. oktoobri «Posti-

peamiselt keskkoolide juhatajad ja õpetajad, ülikooli professorid, kohalik linnapea Grewingk jt. Peokõnes andis direktor ülevaate instituudi loomise motiividest ja ajaloost. Õnnesoovitelegrammi olid saatnud õppekonna kuraatorid Stsherbakov ja Wiljew, kuberner Swegintsew, ülikooli rektor Aleksejev jt.

Aasta hiljem, 27. augustil 1915 teatab «Postimees», et kohaliku kooliõpetajate instituudi juurde avatakse poisslaste kool linnakooli õppekavaga, kus instituudi õppejõud ja

kraadiga. Oli Tartu keskkoolide inglise keele õpetaja, dotsent Tartu Riiklikus Ülikoolis, mitmete sõnaraamatute autor; Johannes Joosep lõpetas kooli Hersonis 1920, oli õpetajaks Narva Kommertsgümnaasiumis; Johannes Kelder õppis Hersonis 1920, aastani, oli Põltsamaa ühisgümnaasiumi matemaatika ja füüsika õpetaja jm. Tartu seminaristidest õppisid Tartu Kooliõpetajate Instituudis veel Kallistral Malõsev, kes oli hiljem õpetaja Mustvees; Karp (Karl) Rimm, kes õppis instituudis 1915/16, hiljem oli Punaarmee võitleja

Hersoni Pedagoogilise Instituudi peahoone, ehitatud 1978.

instituudi kasvandikud proovitud hakkavad andma.

1917. a. andis Jurjevi Kooliõpetajate Instituut oma esimese lennu. Lõpetajate hulgas oli ka neli eespool nimetatud eestlast. Kõik neli olid hiljem ka koolimehed. August Armolik Mustvees ja Otepääl, lõpetas hiljem Tartu ülikooli, tegutses ka agronoomina. Elmar Eisenschmidt (Einasto) töötas Põltsamaal ja Tartus. Hans Männik lõpetas hiljem Tartu ülikooli loodusteaduskonna, oli seal assistendiks ning õpetaja Tartu gümnaasiumides, avaldas koos teiste autoritega õpikuid. Hans Männik oli kirjastusühingu «Loodus» asutajaid (1920) ja hiljem tegelik juht. Gustav Tooming täiendas end Tartu ülikoolis 1929—1932 matemaatikas ning oli koolimees Mustvees, Lihulas ja Haapsalus.

1917. a. võeti instituuti vastu 25 uut kasvandikku, nende hulgas esmakordselt uue seaduse alusel ka 6 naisterahvast. Õppetöö oli alles alanud, kui I maailmasõja ärevad päevad tingisid otsuse evakueerida instituut Hersonisse. 17. oktoobri «Postimehe» järgi näib, et otsus oli ennatlik. Avaldatakse kahetsust, et Tartu jäi sellest õppeasutusest ilma. Osa Tartus õpinguid alustanud kasvandikke järgnes instituudile Hersonisse. Neist on teada Eduard Kattai, kes lõpetas kooli Hersonis 1920 ning oli õpetajaks Tartu alg- ja keskkoolides; Oskar Kool õppis Hersonis 1917—1920, töötas õpetajana Tartus ja Lihulas jm.; Pavel Migatšev lõpetas Hersonis 1918, hiljem töötas Mustvee vene kõrgema algkooli juhatajana jm.; Johannes Schwalbe (1929. a. Silvet) lõpetas 1919. a. Hersonis ajaloo-keeleteaduskonna, õppis 1921—1925 Tartu ülikoolis inglise filoloogiat ja lõpetas mag. phil.

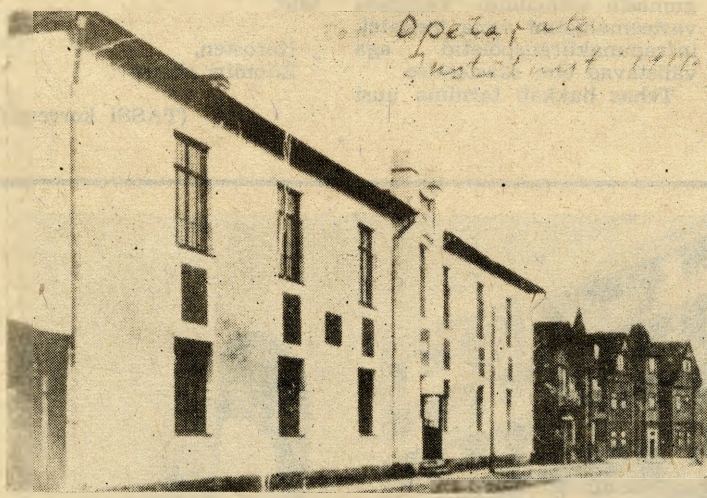
ning Nõukogude luuraja Richard Sorge kaastöötaja. Kõnealuse instituudi kasvandik oli ka Jaan Kurm, hiljem koolimees Rakveres. Ei ole halba heata. Jurjevi instituudi evakueerimise tulemusena sai Herson juurde arvestatava õppeasutuse. Nagu vastas järelepärimisele Nadežda Krupskaja nimelise Hersoni Pedagoogilise Instituudi rektoraadi vaneminspektor T. Jurkova, on instituudi raamatukogus veel tänini raamatuid, mis kannavad Jurjevi instituudi ümmargust pitsatit. T. Jurkova andmeil anti instituudile Nadežda Krupskaja nimi 1. novembril 1924.

Suure Isamaasõja eel õppis instituudis 1076 stationsaarset ja 1440 mittestationsaarset üliõpilast. Praegu on instituudis 5 teaduskonda.

1984/85. õppeaastal võetakse üliõpilasi vastu järgmistele erialadele: ukraina keel ja kirjandus, vene keel ja kirjandus, inglise keel, füüsika ja matemaatika, üldtehnilised distsipliinid, tööõpetus, pedagoogika ja algklasside õpetamise meetodika, bioloogia ja keemia ning bioloogia ja põllumajanduse alused. Instituudis on 25 kateedrit, kus töötab 253 õppejõudu, neist 6 teadusdoktorit ja professorit ning 119 teaduste kandidaati. Instituudis õpib ligi 2700 stationsaarset ja 1500 mittestationsaarset üliõpilast.

Selline on olnud 70 aastat tagasi Tartus tagasihoidlikult alustatud õppeasutuse käekäik ja selline on 65 aastat tegutsenud Nadežda Krupskaja nimeline Hersoni Pedagoogiline Instituut praegu.

HEINO TOOMING

Tartu Kooliõpetajate Instituut aastail 1914—1917.

vat. Instituut alustas tööd Kooliõpetajate Ühisusele kuulavas hoones Tolstoi tn. 4.

«Postimees» teatab samuti, et kooliõpetajate instituut jääb tähendatud ruumidesse vähemalt 2 aastaks. Selle aja jooksul selgub, kuhu õppeasutus lõplikult jääb, kas Tartu, kui kohalik linnavalitsus tarviku platsi muretsemiseks vastutulelik on, ehk viiakse ta kuni Tallinna või Miitavi, mille linnavalitsused ka instituudi asutamist nõutavad. Uue õppeasutuse asukoha valikul

mehes» 1914. a. kirjutatakse, et on lõppenud teised vastuvõtmiseksamid kohalikus kooliõpetajate instituudis. Vastu võeti veel 4 lätlast ja Laius-Tähkverest eestlane Gustav Tooming. Nii oli siis selles õppeasutuses 20 kasvandikku: 1 venelane, 4 eestlast ja 15 lätlast. Kroonu kulul õppis 16 ja omal kulul 4 isikut.

Juba enne lisavastuvõttu, 8. septembril 1914 oli instituudi pidulik avamine. Peale oma õppejõudude ja õpilaste oli kohal paarkümmend külalist,